7

528/178

Iz Rozne Doline

Črni Ras.

Vsebina:

4 Čarovnice - Copernce 16
1 Modra Barba 1-9
3 Pisarevi 10-16
2 Natan. 9-10

528/178,1

Čarovnice - Copernce.

Veliko se govori v Gudstvu od copernije ali coperne.
Čarovnice pri nas niso znane – to so bolj Kranjske
umetnice – lepši izraz ima bolgar: ЧАРОДѢЙКЪ ali
ЧАРОДѢЙКА „ čarodejk - ali čarodejka.
Kakor vem, slutim in znam so Kopaši zelo spretni
in večči copernjakli in posebno spretne copernce.
Modra Barba v Brodeh na Oslovem domu
bo še slovela več sto let – akoravno že pred leti preživela.
Zatorej bom Kar od Barbičeva vrojca drobtinco
od te čarne umetnosti odkril in posvetil, –
se ve da pred vsem: tajno – na uho – pej ni
treba da bi vsaki telebec in vsaka pismena
prismodka za to imenitno večičce znal.

Pri Rammiku je Krava zbolela – hira in hira
mleka neda in od dne do dne s hujša. –
Domače sredstva nič ne pomagajo.
„Bomo mogli pa K. Barbiči razsodc dekla Metka;
mati potrdijo – dajo par Klobas, cukra in
masla in Metka se spravi na pot.
Brabka je doma, črn velik maček sedi
jej na krilo in ona suši nekaj korenin
in zeljad.
Barbka prosim, pomagajte! Naši Kravi je
narejeno, hira in hira, mleka nema
ter je od dne do dne slabši, nič ne pomaga.

"No, no, pravi Barbka, seveda, da ji
kaj takega. Ali ga pokažem?
Ne-ne-videti ga nočem! Dobro.
vzemi kozjova perja, pomočiga v
sosedno pisnjo-in ko večernico zvoni
privezi ga pol na krayi vrat-drugo
polovico pa vrži od zadja na sosedni
pray.
Metka leti-napravi vse potrebnosti
in ob kratkem je bilo mlaka dosti-in krava
je prišla do mesa-da se je kar stresla.
Metkov oče, majhen kmet je izgubil 10
goldinarjev-takozvani "cenar" desetak.
Iskali soga povsod-ali desetaka ni bilo
in ni bilo.
Narejeno mi je-in nič ni drugače
pravi kmet-kar k Barbki se bom odpravil.
Barbka mu veli: jutre pridi!
Kmet prosi za prenočišče. Barbka ga
neda-nobenemu ne! Seveda-zakaj-
Idi k sosedu, mu veli. Kmet gre
ali ne k sosedu,- On vleze na hlev
v steljo-ki stoji pri Barbkovi koči.
Ob 12. po noči zazvižga nekdo + enkrat-potem
drugič-in črez malo-tretjič.
Kmet se splazi navzdol in se stihotopi
do Barbkine sobice. Sluti da Barbka
govori z nekom-s kom? brez vsega
dvoma s tistim rogačem-vepni kom-
ki ji podaja copernicam moč.-

Barbka poprada. Kako je z desetakom?
Ech, „kiv je kiv,
mi ga ni-
na živem vsKriž leži."
pravi tisti nekak čuden tripovglas.
Več- med otroki je padel- veter ga je
to zanesel, pomesil se je v svinski
sKaf- in črna svinja ga je pojedla-
in ga še ima v trebuhu.
Kmet misli- ah kako dobro da vem-
Barbke nepotrebujem več, hiti domov
zaKolje črno svinjo in dobi v želodcu
še nepoKvarjen desetak.

Kmet- menda je bil Košutnik se ji spet
z nekim Župnikom. Župnik je bil zelo
zjezen in je z prižnika na Kmeta nekaKo dovtipno grajal. Kmet se zdrzne
in odgovori Kratko malo; To pa ni
vse resnica!
V Kratkem je pa Kmet začel bolehovat in
hirat; z meraj hujše je bilo. Zdravniki
niso pomagali. Sintarca, ovezve zdravniške
modrice mi pobolj šala siromaka, a Kočmar
ni zmogel nič.
Slišo Kneki pišai gi-, ta je znala vse
kolezni odžebrati, celo ptrup od Kače
je ostavila- ali pri tem možu mi
kos mila nobena molitva- velKa je

topa ni „prava reč“ pobrižala se
in odšla.
Očividno je bilo. – Kar je soseda že
zdavno bridila, nared je mu – bilo –
na smrt narejeno.–
Toraj prilezе revež do Barbke.
To bo pač hudo! imate mogočna nasprotnika –
faj mošter? Rajne? Naredel pam je –
proti grobu jo romate – težavna pot –
težavna reč.– Za zdaj idite domu in
dva dni ne prerogovorite besede, nè pijte
doma-čega studenca vode – in ne prestopite
mejè faj mošterove posestve.
Ženet leze obpalci proti domu, sreča ga
Župnik.
No, Kožuhnik kje ste bli? Kam se vam mudi?
Zakaj tako molčiti? Še mar jezni? A, tako!
no pa vsaj pogrebščino za rajno mamo
poslovčite!
Kako, saj sem jo že pred 5-letmi obravnal
A tako! da! da! res je – res. se nasmeje
gospod Župnik.
Drugi dan gre zopet k Barbki. No Kako?
pobažite jezik! Ojoj, o joj! Kaj pa ste pregre-
šili? Še prerogovorili?
Ja sem! Faj mošter so me srečali, in poprašali:
Kje ste bli? nisem nič odgovoril! Kam se vam
mudi? tudi ne. – Kako tako molčiti? Sem
kar molčè šitil naprej; Še mar jezni?
Sem le molčal. A potem so mi zaukazali:

Ja vsaj pogrebščino za vašo rajno mati poplačajte!

Nato pem mu pa vendar le povedati mogel: Ka Ko jaj sem jo pred 5 letmi obraonal. Joj! je pa že vse zanič.

Oh prosim pomagajte! usmilite se, Barbka lepo prosim.

Bo težavna reč; silovitna prekanjena naspotnika imava.

Oh Barbka vi morte pomagat! saj vam dam kar zahtevate.

No pa pas Rusiva. Tukaj imate verviico, lovec - ki je lil luter - se je žnjo obesil. - okrog katermana jo zavite. Dobite izvetere moreje oči - pod jezoštere (blazinco) jih polo. žite - v žerjavico pa Kos mrtveške glave z pokopališča - in na steno napravite z krvnim oglem zaris trote noge. - Ob 12 po noči po pride nekaj k vam - dobro pazite kar boste videli - hitro ko pri kazen mine naredite križ ognjišče tri križe - hitite ven in odvite verviico od katermana in zavite jo ob z notraj okoli šnole.

Mož kih z verviico na dom dobi ose potrebne reči - tudi v mrtvašnici vzeme Kosčik glave in napravi pse zvesto - kar mu je Barbka velika.

Žbraje leže v postel na mačje oči; v žrjavici se škripalo, čuden dim je zatemnel sobico, ihtelo za pečjo, pokalo pod postelj, šipena okna so pečimdrale – vsi coperniški duhovi so imeli opravek – in strah ga je objel da se je tresel kot brezova šibica.
Šlo je na polnoč – zmijavka sova – čez malo zmijavka drugič in potem čudno glasno rezno tretjič.
Skoz zaperto duri priplova senca – pade na steno z trotomono.
Bled kopney – zre to čudno prikazen – Čupmikova senca je – dva lonca ima eden mali – drugi večji. Iz malega vliva nekaj v večjega – in zopet nazaj – ko tretji krat v malega prelije – dobi mali lonec podobo mrtvaške glave iz glave švigne dim in počno kipeti krvave pene ... senca vzame kipeči lonec, veže ga skoz okno, žgine. —
Kmet skoči spostelje – pokriža trikrat žrjavico in hiti k štatermanu – mačk je tam in mijavkaje odskoči. Kmet odvije vrvico, hiti v sobico in kavjeska jo okoli „šnole“, pokriža se – skoči v postelj in počne moliti;
Pristapit se nekaj na duri hoče oprti pride drugič hoče noter – pride tretjič z vso silo hoče vlomiti – ne more – zaihti rezen glas:

Not bi šel
mu dušo vzel –
not ne grem
Zapor ne oprem! —

Kmet se križa in križa- moli neprestano.
Zgodaj vstane, vzame vrvico od šnole, gre
pod okno, dobi:- krvavo črepino- vzame jo,
hiti k Barbki.
No kako je bilo?
Oh strašno! strašno!
No, to je seveda blo- si tudi imel mučne
reči.- Kaj si videl?
Oh strašne reči. Župnik vso seno, mačka
in druge pasasti!- pokalo, ihtilo, mrjavkalo
je.-
No seveda! So bli pes moji duhovi
spomočniki.- Kaj je delal?
Na steni - na trati morji..
Seveda tam, ta sem ga zaklela. Kaj je počel?
Dva lonca je imel, zlival je iz malega v
večjega in nazaj.-
Dobro, toraj je copral.-
Potem je postala iz malga lonca mrtvaška
glava.
aha! aha! mrtvaška glava!
In kadilo se je, močno kadilo- in od potem
je začelo kipeti- kri vreti,- kri!
Ah kako dela je! saj sem kaj mislila..
In pslem- potem je vrgel glavo skoz okno
in zginilo je vse.
Skoz okno? okno? dobro, dobro
Vstal sem- pokrižal- trikrat pokrižal
žrjavico- odvil katermana- mačka je
biltam- ušelje- iz vrvico sem ovil šnolo.

Legel sem v postèl ind tri Krat je prišlo na duri in hotelo vlomite pa ni šlo slišel sem

nol biršel
dušo vzel
nol negrem
zapor ne vprem. –

Zjutraj sem vstal in pod altnam tole črepinco pobral.
Pokaži.
Barbka pogleda črepinco – daj vrvico!
ogleda prvico in reče: dobro je šlo!!
Zdaj pa sva na orhu. Kakor hočeš pa vkremiva ali da docaprava faj moštru pravo tujo bolezen ob Kateri more do leta dni pomreti – ali pa mu napačna bolezen da se bo cel odupil. –
Oh nedabi umrl – teya pane – odupi naj se pa le odupi!
No, naj pabo.
Tukaj to le črepinco zakopli blizu brzovega grma faj mastru pod kap. ali poznaš zlato jabolko – ?
Se veda!
Dobro, iz kopli tri – vzami tri čebulice za kopli jih na pat od farovža do cirkle.
Kmet spolmi se zvesto.
Na dan velike smarne pride faj mašter prosijo – in prosijo – Kmet odpusti

in spodaj se desni- tak sklenita
mir. Kmet izkaplji ja bolkove čebulice
zanesi jih Barbiki - da jih veži u pec
in dobro je bilo - ali. Jaj master se je odpre
do celega. /
To le basmico sem izkšal od vec ljudih
in veliko mi je ved el poveti tudi
nekši. Oslov - dateg - neki polomc
Barbke - razlicne pollomke sem zbožil
vgori zapisano - pripovedko.

528/178/2

Šoćej nalan.

Da je copernca za dva copernka in tri zlodje
modra - trdijo vsi tri kralji iz jutrove dežele.
in res paspešije copernija najbolj v nežnim
ženskem krilu. - Da vsaki „jankice" nekaj
copernije tiči je brez vsega govorja.
Zasale me bojo naše vse krasotice: Micke, Mojcke
Nančke in Franckе ce vam odkrijem da jim
copernja najbolj še sad prižori - Kadar
brez „čikalca" (srajčice) ob svetem kresu
pod zastorim tiha mlajske noči - „copra jo-
da vidijo svojga prihodnega moža; pri kaže
se jim gotovo al pravcat vdejo „črno umetnost.
Saj je Peter že pri plesu „štajriša"
svoji „Mojci kri. Raz naravno v medoječe
zapel in zavriskal (zajuckal) da je vse zinglalo.

Moja Micka brez čikalca
že copra tak zna -
da me vidi v bodočnosti
kot svojga moža. Ju-ju-juhuhu!

528/17813

Piskrc vreje

Pikej zvreje, pikej vre. "Pikej zvreje, pikej vre. Kaj pa je to - Juda nekaj tajne čopernije. Prav na tanko vam še topot ne smem razodeti. Ali fantje! za božjo presveto volijo vas prosim: ne dajte črnookam Krasotjcam - las iz mustac ali brk - to je zelo nevarno: - V piskrc jih spravi. dekle - prispe se nekterc močne tvorine - pristavi ga na puzal in kadar počne vreti - moreš pa lnjej priti al hočeš ali ne - moreš!

To vedejo in na to priseženo vse Kajpavške dečle" imar tudi vse koroške dekleta, in marsikatera če ne vsaka ima svoj piskrc na tihem skrit - ce ga ni - ga pa dobi! - -

Bila je v Kajpavzu neka Jera doma zdrava, močna ženska - svoje "tri cente" je koroško ne imela, mesarski Hlonza jo je tudi enkrat posmodil:

Vagov jo nisem
potežkam jo ne -
al glavico stavim
"tri cent" potegne.

In pri tej je menda zmeraj kaj "pikej zvrov." Rogovila je in smejala se je - fantinom in možjem: Danes pride Franc, jutri Hanza, v petek Joza, v saboto Matevž in v nedeljo pa zaber Jakec.

Pri Brizmi Karji v Plajpergu so bili fanti, polno hišo jih je bilo, pili, peli, in Krat-ko časili so se postavi navadi zabavali in dogovorili Rupčijo zivinè. –
Nankat privihra Jera-Rot jastreb med pšance. – Počasno – nekako gospasko pristopi K mizi in vzame napitnice smiji se in pozdravi Primoža.
Primož je bil mlad, zaber fant, prišel od pojakov, ali ni maral niti ženskih dekliet. Ali na tihem je menda izgubil prezalo. Bostovo Pepco. – tako je vsaj trdila Mezanova Mata in ta vse ve in vse pozna.
No Primož, pripravi se pa-le! – tvoj pikčej bo pri mene zvrov.
Primož zardi: Jera to pa ne – mene pa ene dobiš o tvoje zlodijeve Brempje se odvrne Primož.
Bos prišel – Primož – gotovo bos prišel pa saj te bom rada imela!
Za tri sto hudimanov – Jera ne!
Pri nas pravimo, bo že kraj ne, strd prinesel – in prišel bos!
Glavo ti stavim da ne!
Stavite! stavite, ga bo mo pa pili! se zasmeje vsi prisotni.

Jera: no Primož stavim tudi jes kar hočes.
Vsi ostali upijejo: Primož stavi. Kar stavi, al mu Korajže - stavi!
Primož: No, naj pa velja - stavim 10 firtelnov čvičkra.
Jera: Dobro, dobro, velja velja:
10 firtelnov čvičkra bos plačal ni primlene pesoad! Samo dve lasici - od tvojih prevžlih mustačic mi podaj!
Indaljihje: tudi Rajna - coprnca coperljiva - al mene pa ne bos pričakala - Susana! -
He! he! danes tedenga bomo pili pe smeji. Jera - da več, in šla je tricentna Jera, - da je Jankica vihrala.

Slišala je od te pogodbe tudi Primoževa deklica zala Pepka. Žalostna je bila - Ker veliko je slišala od moči vreljočih locnkov. Kregala je Primoža zakaj se sto Jero spravlja, Ki je cel svet pozna. Eh! Raj, saj mi nič ne more, negrem, za hudirja ne grem in plačala bo Jera. Zakaj si dal lasa iz mustačic - bo hudo! Zakaj - zakaj? Ker se je ne bojim, - tudi o mostačah ne. -

Sprovila se je Pepka K Barbki.
Ta veli: čudno moč ima vrejo či pis Bere
to je gotovo, ali naj se ta nesramnica
enkrat prav pošteno natare. Reči
Primožu naj v petek zvečer K meni
pride.
Prišel je v petek zvečer Primož.
Barbka graja:
Primož hlač in mostač more pravi prli
mladeneč spoštovati - to je moška čast
in mast! - Zapomni si to, za vse tvoje
Življenje - v tem tvoja sreča leži. Vidiš to
so najmočnejše copernišKe sredstva. Nič
ti ne pomaga, al Tera pisker pristavi, in da
zove - te vlečejo zlodjevc pi le.
To so moja babica tudi pravili.
Vidiš, babica tvoja so bili prava slovenska
sKrbna mati. - No to pot ti bom pomagala
Ker Tera, ta pšabna, nesramna - tricentna
Tera je že tudi dozorela.
V soboto ob dvanajstih zasadi sekiro v vaš prag
Potem vzemi tvoj levi Krampižar - in deni
ga na tla - kako da zlobci na viš molijo, na
Krampižar posadi Krepko natan.
Dobôdi od živega, črna mučka Rošček repa
tvoj pas odrgnaj dobro stem in potem zavij
okolo nata na Tvoj pas in ga dobro zategni!

Vzemi klobuk - za klobuk v tekni mesti perut
ješmiljevo vejico. Al te bo v soboto jelo
vleči znotrajšna naprej - vzemi klobuk
pobri z klobukom natan - ne poglej več
nazaj kar naravnost pojdi v hišo, leži v postelj
in mirno zaspi. Dobro si vse zapomni
in nič se ne boj.
Pepka ga težko pričaka, na proti mu pride
in pobara ga: Kako je bilo? Oh tak se bojim.
Al bodeš mogel iti? Sram me bo!
Nič se ne boj, nič ne bo hudega, plačala
bo Jera, - gotovo plačala. Malce ga se spremlje
in hiš je bila za vrtam in v hlevu.
Pride sobota. Jera pristavi piskerc - dobro ga
je napolnila, se veda med drugimi zelei
Primožove brkca zvesto vanj zavila.
Primož je bil zasadil sekiro, krampir podjal,
natan krpko nanj zasadil - in Birtov muck
je imel že par dni krajši repiček - dobro odrgnjen
pas okrog natana zavil in zadrgnil. S klobukom
s češmigmikom na glavi je prišel kozel
notranji vspeh kipeča piskra. Slo je
na deseto uro - vse je spalo - ko pri Jeri
piskre zovre in Primož občuti notranji
mig - podaš se na pot. - Stopi na dvor,
dene klobuk na natan - hiti v sobo
leže pod kovtre kjer kmalo spi. ~~Kjer kmalo spi~~ - sladko spanje mirne
mladostne vesti.

Nadepolna Jerica pričaRuje Primožov in res
pride - a RaKo pride - RaKo RoraKa: cela hiše
polN hrupa, pod se tresE - in stopnice poKajo,
Duri poKnejo - RljuČ z leti pod miZo, privali
se natan, težek natan s RlobuKom na glavi -
v sobo, preKuone se K Jeri in meti gaje
mogla celo noČ. Z jutraj se odprovi s
hrupom in povomom da se je ose treslo.
Pera ostane, oprasKana, obtolčena in plava
(sinjeva) Kot čespljeva Roža.
S Primožom so prišli popoldne vsi Santi K
BrizniRaju - popili so židane vola deset
„ firtelnov - dobre - stare mere preblagega
čaičKa na raČun uboge tricentne
Jere. - ali za Ropana je bila p mrzle
naKlada. - ležala in samovala v pobiri.
O ti frmantišni Santi! al niso
prišli p pozni uri - vinjeni - veseli -
Židane volje so zapeli - Jeri pod
oKnom zapeli:

Pri Jeri peČ z miram
more piskre z'ovrit
da sKoro za druge
moštva ni - dobit.

Soboto je tudi tam
spet piskr z vrov
al ves je Koj natan
Primožov prišov.

Oh Susana - oh o Susana
Zakaj si tako plavo?
Al misi tvoja šo cija
Gubiti prov znava?
Od tistega časa pri Jeri ni več pi Rej
z vrov.

328/178,4

Se ve da deklice coprat znajo, ali ludi brez
copernije so „bubcâm" nevarne copernce.
Lej se pastirji na paši znajo coprati, „Živ vozel"
pa kteri zna s plesti - proto moro se nauči
narisat - in pred vsem - „hudiču rep zaviti" -
je zelo potrebna umetnost za Koroško fantiča.
Če zgubi nožek, ali zgreši Rako ovco, Kravo
kozo - ne pomaga nič druzega - kot z lodjo
rep dobro zaviti - in iskati dako dolgo
da prinese „hudi" - zgubljeno reč nazaj. —
„Urak" ima še dan danes velik delo Krog. -
Saj so nekteri ljudi Kateri imajo tako
„srpne" oči - da ako pogledajo deti - ga
takoj urak prime. Ju di pojmam je
ra d urak. Ali hočeš se vsaj malce
ujuden hišni mamki predstaviti
in jo ne žalili - moreš na svinčete
pljuniti in reči: Pfui te bodi, ne bodi
ji in urak. — (a na Koncu še nekaj: -
Prota mora pride in seza ljudi - da i htijo
več od prote more nisem mogel dognati.
Prota mora je bila našim starim malinskim
še pradedom boginja smrti, bila je bela
Žena in prišla po umirajoče ljudi.

Še nekaj od kopernije:
Ko sem bil dijak – to je bilo pred 50 letimi – smo se mi dijaki Judem smejali, ako so od kopernije resno govorili in se kopernc bali. –
Zdaj ne več. – Kopernce so bili res in imela so velik vpliv na judstvo in obče na javno življenje.
Zdaj so se te umetnosti pojasnili.
Velika pomoč kopernji je trda vera, trda vera dela čudeže, – reki zelo slaven zdravnik mi je povedel – da zaupanji in trdo vera v zdravnika in zdravila – je glavna reč uspeha pri zdravljenju. –
Druga točka kopernije je „Živi magnetizem in tako zvani Hypnotizem. Ali hipnotiser dobi pravilno „medijo – to je njemu vplivu podvrženo osebo – dela – o resnici čudeže.
Ko je hipnotizem na dan prišel – smo mi dijaki hipnotizirali Ruce, pse, mačke – včasi tudi eden drugega z različnim uspehom.
Potem oblaststva so mogli hipnotoziranje postavno strogo prepovedati, – hipnotizarati smemo samo zdravnik z dovolyo – dotične osebe. –

To le pride na stran 16 – pod a

Uraku zelo podobne so prêti.
Beseda „prêti" me je dolgo mučila – nisem ji mogel do živga, in nisem je mogel razumeti. Še le bolgarski – slovar mi je nudil Korenino tega izraza.
Prêti dobiš ako prekopavčis sled Raka živalice Ki se „goni" Kakor pravijo tukaj. Goni se živalca Kadar išče samca da bi pomladila. –
Prêti so menda različne: ma če je prêti – Ka če je prêti, mi je prêti i.t.d. Rooeov Turij je imel celo polhove prêti Kdor ima prêti z udom nič ne more ud je menda Kakor bi zaspal – in več Krat zelo boli.
Za prêti so posebni ljudi – Ki znajo prêti odzbrati, Ki spoznajo tudi Kakšne proti da so dotične prêti.